

Deana Kovačec

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

STANDARDNI POSTUPCI U OBRADI I ZAŠTITI ZBIRKI FOTOGRAFIJA

UDK 930.25(083):77

Stručni rad

Fotografija danas sve više postaje primarni povijesni izvor, a ne samo ilustracija. Zadaća je arhiva da svoje fotografske zbirke učini što dostupnijima istraživačima. Kako bi se izvršio ovaj zadatak u suvremenom, globaliziranom svijetu potrebno je utvrditi standardne postupke u obradi i zaštiti fondova i fotografskih zbirki.

Ključne riječi: zbirke fotografija, zaštita fotografija, opis zbirki fotografija, ECPA, SEPIA

Fotografija, snimak točnoga odraza svijeta oko nas, nastala je zahvaljujući želji čovjeka da za vječnost zadrži određeni trenutak. Na svom dugom putu od Niepceove heliografije do današnje digitalne fotografije, svjedočila je da se nešto dogodilo ili da je netko ili nešto postojalo, prikazivala je svijet očima umjetnika ili pak svojom provokativnošću budila savjest javnoga mijenja. U proteklo stoljeće i pol svoga postojanja postala je univerzalni oblik komunikacije. No, ma koliko je fotografija postala neizostavan dijelom svakidašnjega života (osobni identifikacijski dokumenti, novine, tisak, plakati, kalendari, brošure itd.), svijest o važnosti fotografije kao dokaza u znanstvenom istraživanju još je uvijek na početcima. Danas fotografija istraživačima u hrvatskim arhivima služi isključivo za ilustraciju knjiga, a ne kao mogući primarni povijesni izvor. Možda je to zato što fotografija u svijesti korisnika još uvijek ima više estetski doživljaj, ali je zasigurno i stav arhiva tomu pridonio. »Do prije nekoliko desetljeća fotografije su zanemarivane. Često su samo sumarno popisivane na nivou zbirke, a ne pojedinačne fotografije ('kutija fotografija o ... ') ili nisu uopće evidentirane. Pohrana nije uvijek bila optimalna: na primjer, u arhivima je bilo uobičajeno držati fotografije zajedno s dokumentima na papiru, a poneki su arhivi i 1980-ih još uvijek smatrali 'kako fotografije kao takve ne mogu biti arhivalije'«. ¹ Kakav bi status fotografije bio da je umjesto 150 stara 500 godina može se samo zamišljati, ali sigurno je da je zadaća arhiva da svojim fotografskim zbirkama osigura tu starost.

---

¹ Fioravanti, G.: *Present Activities and Futures Projects of the Italian Center for Photoreproduction, Binding and Restoration in the Field of Archival Photographic Collections Preservation*, izlaganje na SEPIA konferenciji u Helsinkiju, 18.–20. rujna 2003.

Oblici fotografija

Ista arhivistička načela koja vrijede za pisane dokumente prilikom prikupljanja, vrjednovanja, obrade ili uporabe, vrijede i za fotografije. Princip provenijencije ili princip prvobitnoga reda poštuje se i prilikom obrade fotografskih zbirki. No, fotografske zbirke imaju specifičnosti koje pisani dokumenti nemaju. Zato je važno osnovno poznavanje različitih vrsta i oblika fotografija, temeljnih pojmova i fotografskih postupaka. Treba svakako naglasiti i da se kod fotografija postupci i polaritet, oblici i vrste, tehnike i mediji međusobno prožimaju i pojavljuju u brojnim kombinacijama, što još više naglašuje posebnost fotografija kao arhivskoga gradiva.

Fotografija je trajna slika nastala djelovanjem svjetla na određenu površinu koja je osjetljiva na svjetlost.² Stoga je stvaranje fotografije proces koji započinje snimanjem ili fotografiranjem, a završava razvijenim negativom ili pozitivom. Oni se još nazivaju izravni negativ ili izravni pozitiv. Međutim, snimka se može pojaviti i u drugim oblicima. Izravni negativ ili pozitiv često se kopiraju (te su kopije ujedno i zaštitne i korisničke), iz negativa se rade kontakt-kopije i povećanja,³ a danas su sve češće fotografije i njihove kopije u digitalnom obliku.

Nosači fotografskoga zapisa dijele se na transparentne i reflektirajuće. U transparentne medije spada staklo, film, folija i navoštene papir,⁴ a u reflektirajuće metal, papir, karton, porculan i dr.

Staklo se kao medij pojavilo vrlo rano. Upotrebljavalo se već kod tzv. mokroga kolodijskog postupka za izradu negativa,⁵ ali je najširu primjenu doživjelo sa želatinskim emulzijama. Između 1880-ih i 1920-ih prevladavali su ovi negativni na suhoj staklenoj ploči zahvaljujući lakoći rukovanja i odlaganja.⁶ Potkraj 19. stoljeća kao nosač fotografskoga zapisa pojavio se i prvi film te odmah donio čitav niz prednosti u rukovanju i potaknuo procvat amaterske fotografije.

Metal kao nosač fotografskoga zapisa javlja se kod dagerotipije i ferotipije.⁷ Dagerotipija je ime dobila po Francuzu Daguerreu, koji je postupak uveo 1839. godine. Postupak se izvodio na posrebranoj bakrenoj ploči na kojoj se na kraju dobivala zrcalna slika. Ferotipija je također zrcalni izravni pozitiv, no ona je izrađena na tankom željeznom limu. Svaka dagerotipija ili ferotipija jedinstvene su utoliko što su izravne pozitiv-slike i nemaju negativa. Reproduciranje slike zahtijeva novo snimanje.⁸ U Hrvatskom državnom arhivu nalazi se jedna sačuvana dagerotipija

---

² Enciklopedija likovne umjetnosti, br. 2, Leksikografski zavod, Zagreb, 1962; fotografija, str. 299.

³ Za razliku od povećanja, kontakt-kopija pozitiv je iste veličine kao i negativ.

⁴ Navoštene papir upotrebljavao se kod kalotipije. »Kalotipija je postupak u kojem se koristi negativ papir da bi proizveo fotografiju na finom pisaćem papiru premazanom svjetloosjetljivim solima.« – vidi Ritzenthaler, Munoff i Long: *Upravljanje zbirka fotografije* (prijevod Dovranić), HDA, Zagreb, 2004, str. 38.

⁵ Ritzenthaler, Munoff i Long, nav. dj. str. 43.

⁶ U Hrvatskom državnom arhivu nekoliko zbirki fotografija sačuvano je na negativima na staklu – Zbirka fotografija »Propagande Jadrana«, Zbirka fotografija Borislava Žužića, Zbirka fotografija Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku itd.

⁷ Ovu tehniku izrade patentirao je 1855. Amerikanac Hamilton Smith pod nazivom melainotipija, ali se za nju u Europi uvriježio naziv ferotipija, a u Americi tintipija.

⁸ Ritzenthaler, Munoff i Long, nav. dj. str. 36.

nepoznatoga časnika, nađena u fondu Razne obitelji, kutija br. 4, obitelj Crnković.⁹ Papir i karton rabili su se za izradu fotografija od samoga početka. Fotografije na kartonu ustvari su fotografije na tankom papiru, proizvedene s pomoću različitih tehnika, koje su zbog svoje osjetljivosti naknadno kaširane na karton. Većina ostalih pozitiva ili povećanja izrađena je na papiru.

Fotografije se prema polaritetu dijele na negative i pozitive. Na negativu je svijetli dio snimljenoga predmeta taman, a tamna su područja prozirna. Fotografskim jezikom to znači da je vrijednost tonova ili polaritet obrnuta. Na pozitivu je odnos svijetlih i tamnih površina isti kao u stvarnosti.¹⁰ Staklo se najčešće rabilo za izradu negativa, ali se upotrebljavalo i za izradu dijapozitiva. Treba naglasiti da su dijapozitivi pozitiv-slike izrađeni radi projiciranja.¹¹ I film i staklo po svom polaritetu mogu biti i negativ i pozitiv. Razlikujemo negativ-film, plan-film, dijapozitiv i plan-dijapozitiv.

Prema tehnicima se snimci dijele na crno-bijele i fotografije u boji. Format fotografije podrazumijeva njezinu veličinu i oblik. U početku formati nisu bili standardizirani, već su ovisili o tehničkim mogućnostima kamere, koja je često bila osobna konstrukcija fotografa. Negativi su se kontaktno kopirali, te su pozitivi bili jednako veliki kao i negativ. Razvojem filma u svitku povećao se broj formata. Do danas je najpopularniji svakako ostao tzv. leica-format veličine 24 x 36 mm, nazvan prema proizvođaču Leica Camera AG iz Njemačke. Različiti formati, kao što su npr. leica, rol-film, film u svitku i plan-film, javljaju se i u određenim, različitim veličinama. Najčešće su to veličine 6 x 4,5 cm; 6 x 6 cm; 6 x 7 cm, 6 x 9 cm, 9 x 12 cm; 10 x 15 cm; 13 x 18 cm itd. Uvođenjem tehnike povećanja formati pozitiva i negativa više se ne poklapaju. Godine 1889. u Parizu su na Prvom međunarodnom kongresu o fotografiji prigodom Svjetske izložbe dogovoreni standardi fotografskih formata. Osnova standarda postala je Daguerreova ploča, koja je bila veličine 18 x 24 cm. Iz nje su izvedeni i svi ostali današnji formati pozitiva.¹²

Prilikom obrade fotografskih zbirki treba voditi računa o svim ovim karakteristikama ili specifičnostima. Svaka zbirka ovisno o povijesnom fotografskom postupku,¹³ tehnicima, vrsti ili obliku zahtijeva drugačije uvjete obrade, čuvanja, pa i uporabe.

Sređivanje fotografskih zbirki

Fotografske zbirke stavljaju pred arhivista iste zahtjeve kao i pisani dokumenti. Neobično je važno upoznati se sa zbirkom, njezinim tvorcem ili skupljačem te s razdobljem i okolnostima u kojima je nastala. Sve te važne informacije utjecat će na sređivanje zbirke.

---

⁹ Dagerotipija je izdvojena iz fonda, pohranjena je u kutiju od neutralnoga papira, tj. kartona, izvršeno je zaštitno snimanje i napravljena korisnička reprodukcija.

¹⁰ Ritzenthaler, Munoff i Long, nav. dj. str. 33.

¹¹ U Hrvatskom državnom arhivu pohranjena je zbirka dijapozitiva u boji na staklu Maksimilijana Paspé, koja je snimljena od 1937. do 1958. godine.

¹² Smokvina, M.: *Od dagerotipije do digitalne fotografije*, Informatica Museologica, MDC, Zagreb, br. 31(3–4), 2000, str. 146–147.

¹³ Za povijest fotografskih postupaka vidi: Ritzenthaler, Munoff i Long, nav. dj.

Prilikom tehničkoga sređivanja zbirke treba imati na umu da su fotografije zamršene kemijske i fizikalne strukture. One su puno osjetljivije od pisanih dokumenata i izložene bržem propadanju. Oštećenja fotografija mogu se podijeliti na tri osnovna tipa: fizička, kemijska i biološka. Fizička oštećenja mogu biti strukturalna ili mehanička (abrazije, rupe, rezovi, puknuća¹⁴ itd.), a rezultat su gotovo uvijek lošega rukovanja i neadekvatnoga odlaganja. Kod kemijskoga oštećenja razlozi mogu biti i vanjski i unutarnji. Kao posljedica toga oštećenja fotografija mijenja boju, blijedi ili tamni. Biološka oštećenja također mogu biti posljedica vanjskih ili unutarnjih faktora. Najčešće su to oštećenja od različitih pljesni, insekata ili glodavaca.¹⁵ Stoga je neobično važno da se fotografije pravilno odlažu i pohrane. Koliko god nije moguće obraditi svaku pojedinu fotografiju, toliko je važno svaku pojedinu zaštititi.

Slika 1. Primjer abrazije

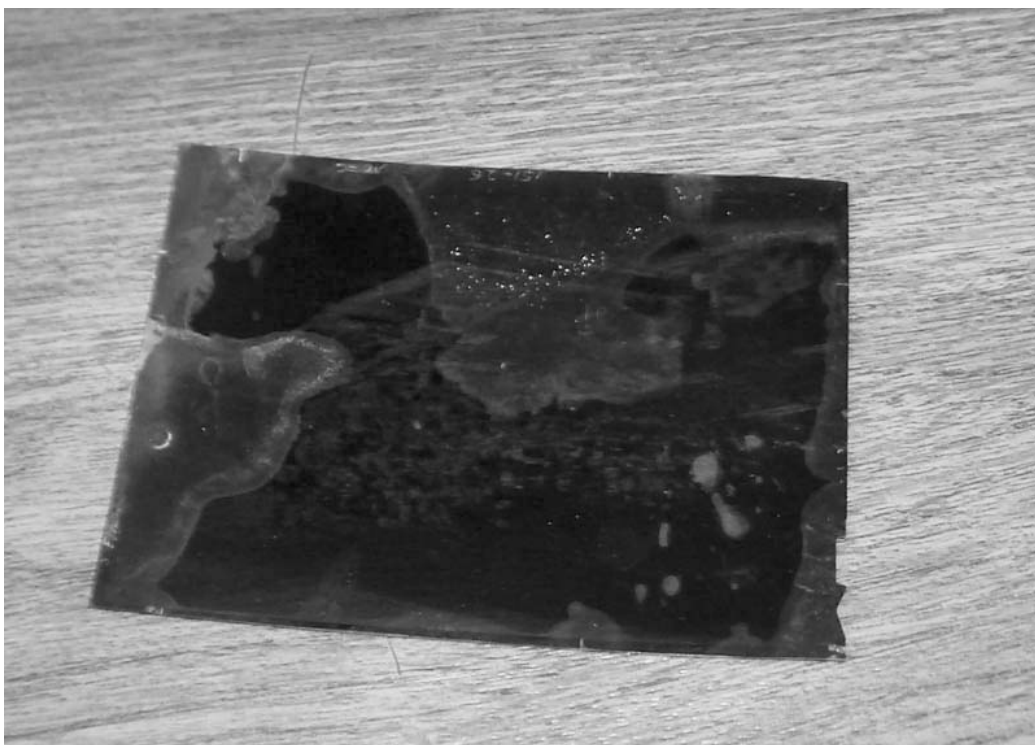

Slika 2. Primjer loma stakla

---

¹⁴ Staklo je veoma lomljivo.

¹⁵ Clarke, S, Frey, F.: *Care of photographs*, ECPA, 2003, str. 15.

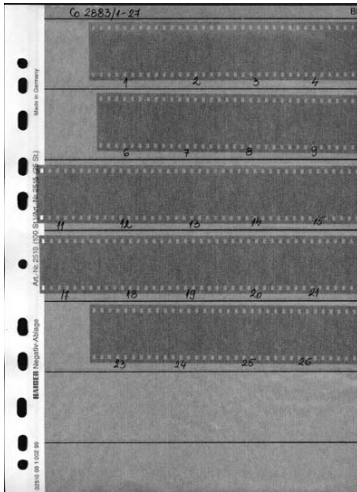

Slika 3. Kemijska oštećenja nastala djelovanjem vlage

Filmovi se kao najosjetljiviji odlažu u posebnu ambalažu. Leica-format rezan po 6 komada u redu i format 6 x 6 cm rezan po 3 komada u redu odlažu se u posebne albume s pergamentnim uložnicama, dok se svi drugi formati odlažu pojedinačno u pergamentnim vrećice.¹⁶ Negativi na staklu odlažu se u posebne neutralne omotnice i odlažu uspravno u posebne kutije. Negativi se čuvaju odvojeno od pozitiva, po mogućnosti u odvojenim spremištima. Pozitivi se odlažu također uspravno u kutije, odijeljeni čvrstim razdjeljivačima koji im osiguravaju potporu. Važno je istaknuti da svaka fotografija prilikom sređivanja dobiva svoju signaturu, koja je ista na svim pojavnim oblicima iste fotografije. To znači da će fotografija koja npr. ima izvorni negativ, kopiju negativa, kontakt-kopiju, povećanje i digitalni oblik na svim tim oblicima imati istu signaturu, a da će pritom pojavni oblici biti pohranjeni u različitim spremištima, nekad čak i u različitim zgradama.

---

¹⁶ Negativi 6 x 6 cm iz fonda Fotografija Agencije za fotodokumentaciju iznimno se odlažu u pojedinačne košuljice, jer su ih u samoj Agenciji rezali na pojedinačne komade.

Slika 4. Pergamentne uložnice

Slika 5. Pergamentne vrećice

Slika 6. i 7. Arhivske kutije za pozitive

Daljnja obrada fotografske zbirke ovisit će o njezinu opsegu, starosti/vrijednosti zbirke, važnosti stvaratelja zbirke, interesu istraživača itd., dakle svim onim kriterijima koji vrijede i kod konvencionalnoga gradiva. »U savršenom svijetu, svaka pojedinačna fotografija bila bi opisana tako da se može lako naći. Međutim, kolikogod to izgledalo poželjno, u većini je slučajeva to nemoguće, naprosto zbog količine posla. Na primjer, kad bi se u zbirci od 536 000 fotografija htjelo opisati svaku pojedinu, trebalo bi 30 000 radnih dana ili otprilike 136 godina neprekidnoga katalogiziranja.«¹⁷ Stoga se fotografije u arhivima obrađuju na nivou skupine, a samo iznimno na nivou pojedinačne fotografije.

Fotografske zbirke u arhiv uglavnom dolaze s privremenim popisom iz kojeg se mogu zaključiti samo najosnovniji podatci. Ukoliko zbirka u arhiv dolazi otkupom ili poklonom samoga autora, tada su i popisi detaljniji. Već prilikom dolaska u arhiv izrađuje se privremeni dosje zbirke koji treba sadržavati sljedeće temeljne informacije:

- Broj akvizicije
- Naziv zbirke

¹⁷ Klijn, E., De Lusenet, Y.: *SEPIADES, Cataloguing photographic collections*, ECPA, Amsterdam, 2004, str. 10.

- Granične godine
- Broj fonda
- Količina ili veličina
- Vrste fotografskih postupaka
- Zaštitni oblici
- Obavijesna pomagala
- Opis zbirke
  - prevladavajuće razdoblje
  - fotografi ukoliko ih je više
  - glavne teme
  - kratka analiza zbirke
- Topografski inventar.¹⁸

Uz ovaj dosje zbirke prilaže se kopija akvizicijskoga ugovora ili zapisnika o redovitom preuzimanju, privremeni popisi gradiva i sva druga relevantna dokumentacija, koja će prilikom daljnje obrade zbirke biti od koristi. Budući da se danas informacije o fondovima i zbirkama sve više obrađuju u digitalnom obliku, trebalo bi naglasiti da danas postoji goruća potreba za tezaurusom pojmova na hrvatskom jeziku koji bi bio jedinstven, bez obzira je li zbirka primljena u arhiv, muzej ili knjižnicu.

Nakon gore opisanoga tehničkog sređivanja zbirke i uvida u njezin sadržaj može se donijeti odluka o daljnjoj obradi. Nekoliko sljedećih primjera prikazat će različita rješenja u obradi zbirki u Hrvatskom državnom arhivu. Različiti pristupi rezultat su posebnosti svake zbirke.

Jedini fond u Fototeci Hrvatskoga državnog arhiva¹⁹ Fond fotografija Agencije za fotodokumentaciju došao je u Hrvatski državni arhiv sređen. Fond obuhvaća oko 500 000 negativa, većinom crno-bijelih i formata 6 x 6 cm. No, prilikom uvida u fond utvrđeno je da se 20% negativa nalazi na filmu s nitratnom podlogom ili tzv. zapaljivom filmu. Kopiranje ovih negativa na poliesterski film u svrhu zaštite postao je prioritetni zadatak. Informativna pomagala koja su izrađena još u samoj Agenciji obuhvaćaju dvije kartoteke, 50-ak knjiga snimanja i oko 260 albuma s kontakt kopijama.

---

¹⁸ Topografska zabilješka osobito je važna kod fotografskih fondova ili zbirki kojih su različiti oblici (negativi, pozitivi) smješteni u različita spremišta.

¹⁹ Fotografsko gradivo Agencije za fotodokumentaciju jedino je u Fototeci Hrvatskoga državnog arhiva koje udovoljava svim kriterijima za stvaranje fonda.

Slika 8. Albumi s kontakt kopijama Fonda fotografija Agencije za fotodokumentaciju

Ova pomagala omogućuju pretraživanje po temama, osobama i geografskim pojmovima, te vrlo jednostavno pronalaženje pojedine fotografije. No zbog velikoga interesa istraživača i skoro svakidašnje uporabe ovoga fonda donesena je odluka o njegovoj daljnjoj obradi. Pristupilo se izradi jednostavne digitalne baze podataka, u koju se unose podatci s tematske kartoteke. Pretraživanje će biti moguće po autorima fotografija, temama, mjestima, datumima itd. Ovim će se uvelike olakšati uporaba fonda.

Zbirka kazališne fotografije Mladena Grčevića zaokružena je jedinstvena cjelina koju je sam autor predao u Hrvatski državni arhiv. Zbirka sadržava 1735 crno-bijelih negativa veličine 6 x 6 cm, na kojima su prikazane različite kazališne predstave odigrane u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu od 1942. do 1947. Budući da su na negativima portreti glumaca, pjevača, plesača, redatelja, scenografa, snimke scena i režijskih situacija te da zbirka predstavlja izniman izvor za teatrološka istraživanja, daljnja obrada u Hrvatskom državnom arhivu sadržavala je osim tehničkoga sređivanja i izradu povećanja na formatu 10 x 15 cm svih 1735 negativa.

Slika 9. Negativ i kontakt-kopija Zbirke kazališne fotografije Mladena Grčevića

Time je prije svega dobivena korisnička kopija, ali i mogućnost daljnje opisa zbirke. Zbirku je vrlo detaljno opisao sam autor, na nivou skupine fotografija, odnosno, u ovom slučaju, na nivou određene predstave. Svaka kartica sadržava ime autora i naslov predstave, redatelja i dirigenta (ukoliko je glazbena predstava), datum premijere i datum snimka. Autor je pored toga na svakom povećanju ucrtao svoj prijedlog izreza. Time je želio sva buduća povećanja što više približiti svom viđenju.

Ovo je vrlo važno, jer fotografije u ovoj zbirci nemaju samo dokumentarnu vrijednost, već i autorsku.

Treći i posljednji primjer jest Zbirka fotografija Službe državne sigurnosti RSUP SRH. Ministarstvo unutarnjih poslova RH predalo je Hrvatskom državnom arhivu 50-ak tisuća pozitiva i 10-ak tisuća negativa u rasutom stanju i bez popisa, dok su svi pozitivi bez pripadajućih negativa. Zbirka se sastoji od dviju velikih cjelina, one koja se odnosi na događaje i osobe iz razdoblja NDH i onu koja se odnosi na ostatak Europe i svijeta. Procjenjujući iznimnu vrijednost prvoga dijela zbirke i veliki interes istraživača za to razdoblje, Ministarstvo kulture RH odobrilo je njegovu digitalizaciju kao zaseban projekt.

Slika 10. Maska za indeksiranje Zbirke fotografija SDS RSUP SRH

Digitalizacija zbirke riješit će dva problema – problem zaštite i trajnoga čuvanja te problem uporabe. Na području zaštite i trajnoga čuvanja, a s obzirom na to da je većina negativa izgubljena, digitalni će zapis u biti preuzeti ulogu negativa. Što se pak uporabe tiče, obrada u digitalnom obliku zbirke olakšat će pristup i omogućiti korisnicima lakše pregledavanje fotografija.²⁰ Drugi dio zbirke sadržava fotografije koje su bile predmet agencijskih razmjena za II. svjetskoga rata i stoga nisu ni originalni ni unikati. Taj dio zbirke bit će evidentiran i obrađen na nivou pojedinih zemalja, od kuda su stizale agencijske vijesti (npr. Mađarska, Slovačka, Njemačka, Finska itd.).

Iz ovih triju primjera najbolje je vidljivo da svaki fond ili fotografska zbirka ima svoje specifičnosti, karakteristike koji određuju stupanj i vrstu obrade. No te specifičnosti i karakteristike također određuju stupanj i vrstu zaštite.

Zaštita fotografskih zbirki

Za razliku od konvencionalnoga gradiva kod fotografskoga je teško razlučiti kad prestaje sređivanje i počinje zaštita. Samo tehničko sređivanje fonda ili zbirke

²⁰ Kovačec, D.: *Digitalizacija Zbirke SDS RSUP SRH*, Arhivski vjesnik, 45/2002, Zagreb, 2002., str. 136.

ujedno je i rad na zaštiti. Stoga je u prethodnim poglavljima već dosta rečeno o različitim oblicima zaštite fotografskoga gradiva. Na ovom mjestu bi zato trebalo samo naglasiti još neke aspekte zaštite:

1. U svim arhivskim ustanovama trebalo bi izdvajati fotografije iz konvencionalnih fondova i zbirki. Sama činjenica da se fotografije i dokumenti na papiru ne čuvaju u istim uvjetima govori u prilog ovoj tezi. Fotografije su puno osjetljivije i trebaju drugačije, odnosno niže vrijednosti temperature i vlage; mnogim starim fotografskim postupcima smeta svjetlo, a većina zagađivača zraka jesu oksidi u različitim oblicima (peroksid, dušikov oksid itd.), te mogu izazvati ozbiljna kemijska oštećenja.²¹ Zato se mikroklima u spremištima konvencionalnoga i nekonvencionalnoga gradiva razlikuje. Stari fotografski postupci kao što su dagerotipije, ambrotipije i ferotipije te crno-bijeli pozitivni na papiru čuvaju se na temperaturi od oko 17°C i 35% vlage; crno-bijeli negativni na staklu, nitratni te di- i tri-acetatni negativni čuvaju se na temperaturi od oko 13°C i 35% ± 5% vlage.²² Svi negativni i dijapozitivi u boji čuvaju se na temperaturi od oko 3°C i 35% ± 5% vlage.²³ Sva povećanja u boji i polaroidi čuvaju se na temperaturi od oko 13°C i 35% vlage, ali nikako zajedno s crno-bijelim negativima, iako su uvjeti čuvanja (vrijednosti temperature i relativne vlage) isti.²⁴

2. Unutar fototeke svakoga arhiva negativni i pozitivni trebaju biti odvojeni i pravilno pohranjeni (prema tehnici, medijima, formatima itd.)

3. Svaka arhivska ustanova treba izrađivati zaštitne, korisničke, sigurnosne ili zamjenske kopije, ovisno o zbirci. Danas sve te funkcije preuzima digitalna kopija.

4. Na kraju je, ali ne manje važno, pravilno rukovanje fotografijama. Osobe koje rukuju fotografijama moraju uvijek imati na rukama čiste, pamučne rukavice. Fotografije se uvijek primaju s dvjema rukama i drže za rubove. Radna ploha na kojoj se gledaju ili obrađuju mora biti čista. Naročito se pažljivo mora naravno rukovati sa staklima.

Kolikogod bili oprezni i poštovali sve mjere zaštite, fotografije će se uvijek zbog svoje osjetljivosti i krhkosti oštećivati. Danas je zato digitalizacija možda rješenje za staro i/ili vrijedno fotografsko gradivo.

Opisivanje fotografskih zbirki

U današnje komunikacijsko doba dostupnost i brzina protoka informacija postali su iznimno važni. Količina informacija dnevno se umnogostručuje. U tom suvremenom, globaliziranom svijetu potrebe za standardizacijom pojedinih područja postale su prioritetne. Arhivi nisu iznimka. Mogućnost razmjene podataka Internetom, međunarodni, zajednički projekti na području povijesti i arhivistike te interdisciplinarna istraživanja samo su neki od razloga zašto su u digitalnom svijetu neophodne arhivske institucije. U globaliziranom se svijetu granice između nacionalne kulturne baštine i kulturnoga naslijeđa čovječanstva gube sve više.

---

²¹ Clarke, S., Frey, F., nav. dj. str. 17–20.

²² Posebno je važno negativne na nitratnoj i acetatnoj podlozi pravilno pohraniti, jer su nestabilni, a oštećeni, sklони su kontaminirati druge, zdrave negativne.

²³ Danas se u mnogim arhivskim ustanovama u svijetu kolori čuvaju na temperaturama ispod 0 °C.

²⁴ Vidi: www.knaw.nl/ecpa/sepia

U želji za očuvanjem europske kulturne baštine osnovana je 1994. Europska komisija za zaštitu i dostupnost (The European Commission on Preservation and Access – ECPA).²⁵ Knjige, dokumenti, fotografije, filmovi, vrpce i diskovi jednako su ugroženi i izloženi opasnosti od propadanja. Očuvanje toga naslijeđa i pristup zbirka europskih arhiva i knjižnica za buduća pokoljenja prva je zadaća ove komisije. Slijedom svojih osnovnih načela ECPA je 1999. pokrenula osnivanje projekta koji bi se bavio zaštitom svih vrsta fotografskoga gradiva i definirao ulogu u upravljanju zbirka u novoj digitalnoj tehnologiji. Projekt, koji je dobio ime SEPIA (Safeguarding European Photographic Images for Access), osnovala je Europska unija u okviru programa Kultura 2000.²⁶ Na čelu projekta nalazila se ECPA, a članovi su bili Gradski muzej Stockholm, Finski muzej fotografije, Španjolska nacionalna knjižnica, Uprava norveških muzeja (Odjel za povijesnu fotografiju), Nizozemski institut za informacijske usluge u znanosti, Nacionalni zavod za restauraciju fotografija, Britanska knjižnica i Nacionalni arhiv Velike Britanije. Na samom početku projekta ECPA je izradila upitnik za Europske institucije koje čuvaju fotografske zbirke. U 141 instituciji iz 29 zemalja, koje su ispunile upitnik, čuva se oko 120 000 000 fotografija, od kojih je pola starije od 50 godina.²⁷

Radna grupa željela je tijekom projekta proučiti do sada rabljene modele pretraživanja bilo lokalno bilo na Internetu, razloge za i protiv njihove uporabe, primjere postojećih aplikacija te pregled dostupnih internetskih rješenja. Uz analizu postojećih modela cilj radne grupe bio je i izrada osnovnih načela za opis fotografskih zbirki, nešto kao idealni »dogovorni model«. Uz »dogovorni model« razvio bi se i softver za opis fotografija, koji bi omogućio implementaciju osnovnih načela za opis. Godine 2004. objavljen je na 243 stranice završni izvještaj, koji je dobio ime SEPIADES.

SEPIADES je zbir preporuka isključivo razvijenih za opis fotografskih zbirki. Istraživanje se vršilo na modelima ISAD(G)²⁸ i FOTIOS,²⁹ no za razliku od ovih modela, SEPIADES, poštujući specifičnosti fotografskih zbirki omogućuje veliki broj razina i podrazina. Ovaj model nije ni krut ni strogo određen. Iako ima veliki broj upisnih elemenata, samo ih je nekoliko suštinskih i njihov je upis apsolutno obvezujući. Najvažniji elementi ovoga modela jesu:

- veliki broj upisnih razina i podrazina
- preko 400 opisanih elemenata upisa
- detaljne upute za tehničku identifikaciju i stanje sačuvanosti opisnoga gradiva
- popis preporučenih core elemenata
- mogućnost upotrebe Dublin Core za fotografske zbirke
- pregled relevantne literature.

Istodobno s izradom Preporuka razvio je Nizozemski institut za informacijske usluge u znanosti (NIWI) u tijesnoj suradnji s radnom grupom SEPIA softverski alat. U skladu s ciljevima projekta ovaj će softver implementirati SEPIADES model.

---

²⁵ Vidi: www.knaw.nl/ecpa

²⁶ Vidi: www.knaw.nl/ecpa/sepia

²⁷ Ovaj podatak najbolje pokazuje količinu ugroženoga fotografskoga gradiva.

²⁸ General International Standard of Archival Description

²⁹ Nizozemski model za opisivanje fotografskih zbirki.

Zaključak

Hrvatski državni arhiv u svojoj Fototeci čuva oko 700 000 evidentiranih fotografija raznih fotografskih postupaka, polariteta, tehnike i na različitim medijima. Zbirke se sređuju, obrađuju i opisuju u skladu s europskom arhivskom tradicijom. Proces digitalizacije fotografskih zbirki uspješno je započeo prije deset godina. Modeli za standardizaciju opisa fotografskih zbirki implementirat će se u skladu s približavanjem i povezivanjem hrvatskih arhiva s ostalim europskim arhivskim institucijama. Pristupi fondovima Europske unije za područje kulture i baštine olakšat će mogućnosti provođenja potrebnih projekata. Ali ono što danas nedostaje u Hrvatskoj jest izgrađena svijest o fotografiji kao ravnopravnom dokumentu, njezinoj krhkosti i potrebi da je zaštitimo.

Summary

STANDARD PROCEDURES IN TREATMENT AND PRESERVATION OF PHOTOGRAPHIC COLLECTIONS

The photographs in the world today are more and more essential for historical research. However, historical photographic collections consist of a wide variety of photographic materials in different techniques, media and formats. Many of them are fragile and preservation of each one is specific. Therefore, the standards of their keeping and preservation are very important. The access to photographic collections is also one of the crucial questions. The SEPIA project tries to solve the problem of cataloguing photographic collections in digital world in order to have a better access and the best preservation of these specific, but not lesser historical sources.

Key words: *photographic collections, preservation of photographs, description of photographic collections, ECPA; SEPIA*